

О. Ю. Медведєва

ДИНАМІКА ПЕРШОЇ ДЕСЯТКИ ІМЕН ЖІНОЧОГО ІМЕННИКА БОЛГРАДСЬКОГО РАЙОНУ

Ім'я людини — один з найяскравіших визначальних способів індивідуалізації етносу. Ми вже мали змогу переконатися в цьому, досліджуючи іменні системи українців і болгар, які мешкають в Українському Придунав'ї [5,6,7]. В розумінні іменника наша позиція збігається з думкою В. А. Никонова, який вважав, що “іменник — не список використовуваних імен, а реальна частотність. У двох народів може бути цілком однаковий набір імен, але якщо в одного народу найчастотнішими є імена, украй рідко вживані у іншого, то це — два різні іменники” [8:43]. Зазначене разом із результатами наших спостережень дозволяє говорити про функціонування на півдні України самобутних українського і болгарського іменників, які, маючи чимало спільних ознак, що є неминучим наслідком тривалого співіснування, рівно ж містять у собі чимало суттєвих відмінностей. Мета статті — дослідити в динамі-

ці антропонімічні вподобання мешканців Болградського району в доборі десятиох найуживаніших жіночих імен впродовж 1881-1998рр. і зіставити їх з аналогічними пріоритетами мешканців Болграда. Великий часовий проміжок, в межах якого аналізується сільська антропосистема болгар, гарантує об'єктивність підтвердження або спростування висновку В. А. Никонова: “З плинном часу інтервал між іменником міста і села скорочується, і сам темп зближення прискорюється” [8: 80]. Об'єктом аналізу стали особові імена 32 048 дівчаток, які народилися в селах Городнє, Кальчево, Криничне, Нові Трояни та Оріхівка Болградського району. Впродовж 1881-1917 рр. імена новонароджених фіксувалися в метричних книгах православних церков. В 1918-1944 рр., за часів румунської окупації території Українського Придунав'я, велася паралельна реєстрація новонароджених церквами і примаріями (органами румунської влади). Актові записи про народження дітей за 1945-1998 рр. зберігаються в метричних реєстраційних книгах відділу РАГС м. Болграда. Досліджуваний нами матеріал було зібрано шляхом суцільної вибірки імен на 12 хронологічних зрізах.

У 1881-1890 рр. у Болградському районі активним попитом найменуваців користувалися імена *Марія, Ганна, Стефанида, Олена, Домнікія, Парасковія, Федора, Килина, Євдокія і Василиса*. Вони обслуговували 70,2% новонароджених. Для оніма *Василиса* вихід до десятки першого зрізу, як і в Болграді, був єдиним. Але, на відміну від міста, де означений антропонім використовувався для іменування дівчаток тільки до 1941-1950 рр., в сільському іменнику ім'я житиме до 1971-1980 рр. включно. З Болградом десятку Болградського району єднає вісім імен — *Марія, Ганна, Олена, Парасковія, Євдокія, Стефанида, Федора і Василиса*.

В 1891-1900 рр. звільнене онімом *Василиса* місце посіло ім'я *Марина*. Перша п'ятірка лишилася незмінною, а друга, внаслідок перерозподілу рангових номерів, набула такого вигляду: *Килина, Парасковія, Марина, Федора, Євдокія*. Концентрація спала до 69,2%. На цьому другому зрізі зіставляювані десятки мають шість спільних імен: *Стефанида, Федора, Марія, Ганна, Парасковія та Олена*. Наступними десятима роками, в 1901-1910 рр., імена *Олена*

і *Стефанида* помінялися місцями. Відтепер перші 6 позицій в іменнику до 1931-1940 рр. включно посідатимуть антропоніми *Марія, Ганна, Олена, Стефанида, Домнікія* і *Килина*, а основні зміни відбуватимуться в нижній половині панівного списку. Концентрація знову зростає і становила 71,3%. Відзначимо, що ім'я *Килина* користувалося підвищеним попитом тільки серед тих найменувань, які мешкають у селах Болградського і Кілійського районів. Це дозволяє цілком аргументовно кваліфікувати його як сільське наймення. Зіставлення десятки третього зрізу з болградською засвідчує подальше зростання відмінності болгарської сільської антропосистеми. Спільних з болградською десяткою імен вже тільки п'ять: *Марія, Ганна, Євдокія, Парасковія* і *Олена*. Зауважимо, що таке плавне накопичення відмінностей означає не збільшення специфіки, а просте відставання, простий консерватизм іменника Болградського району.

Панівний репертуар 1911-1920 рр. вилучив з десятки лексему *Марина*. Антропонімові *Ірина*, який у списках 1881-1910 рр. посідав 11, 12 і 11 місця, нарешті вдалося подолати нижню межу десятки і зайняти останню позицію в фаворитному репертуарі. Концентрація дорівнювала 64,4%. Якісний і кількісний склад групи спільних для порівнюваних десятків імен лишився незмінним. В 1921-1930 рр. перша десятка онімів поповнилася одразу двома новими лексемами *Ольга* і *Надія*. Останні з 7 по 10 місця дісталися онімам *Ольга, Надія, Парасковія* і *Федора*. Навантаження панівного репертуару становило 70,1%. На п'ятому зрізі імена *Марія, Ганна, Олена, Ольга* і *Надія* були популярними як серед сільських, так і серед міських болгар. Частотна десятка 1931-1940 рр. успадкувала від попереднього репертуару не тільки перші дев'ять імен, а й їх рангові номери. Права замкнути панівний список удостоївся новий онім *Зіновія*. Зафіксовано незначне зростання концентрації, яка досягла 71,7%. Цього разу єдність десятків Болградського району і Болграда обмежується тільки чотирма іменами: *Марія, Олена, Ганна, Парасковія*. В 1931-1940 рр. ім'я *Надія* охоче обиралося не тільки в болгарських селах, а й в українських [6:38].

В 1941-1950 рр. фонд імен першої десятки Болградського району не поповнився жодною новою лексемою. Основні зміни на цей

час пов'язані з внутрішнім переміщенням та поверненням імен, які вже були присутні в складі попередніх десятків. Онім *Зіновія* розпочав підготовку до виходу з іменника: в репертуарах 1941-1970 рр. він посідає 13, 22 і 39 місця. Востаннє відновилося в десятці ім'я *Євдокія*. Антропоніми *Марія, Ганна, Олена, Домнікія, Надія, Ольга, Стефанида, Килина, Парасковія* і *Євдокія* були надані 70,9% дівчаток, народжених у досліджуваних селах Болградського району впродовж 1941-1950 рр. На сьомому зрізі триває зростання відмінності десятки Болградського району. Так, у порівнюваних наборах панівних імен віднаходимо лише три спільні одиниці — *Марія, Ганна, Олена*.

1951-1960 рр. стали зоряною годиною для оніма *Віра* в іменнику Болградського району. Після здійснення єдиного виходу до панівного угруповання, ім'я *Віра* спіткає таке ж майбутнє, що й в антропосистемах українців [6] та міських болгар [7] — воно перебуватиме на периферії симпатій найменуваців. Найуживаніші імена *Марія, Ганна, Олена, Домнікія, Стефанида, Ольга, Килина, Надія, Парасковія* і *Віра* обслуговували 74,6% осіб жіночої статі. Зафіксований показник ступеня концентрації є найвищим в історії дослідження жіночого іменника Болградського району. Розподібнення двох болгарських десятків досягло найвищого ступеня — 80%. У 1951-1960 рр. їх об'єднує лише два імені — *Марія* і *Олена*.

Комплект фаворитів Болградського району вирізняє тривала і рівна симпатія до оніма *Парасковія*, який впродовж 1881-1960 рр. посідав позиції в нижній половині десятки. Незважаючи на втрату колишньої популярності, з 1961-1970 рр. ім'я житиме в сільській антропосистемі болгар аж до 1991-1998 рр. включно, щоправда, на периферії уподобань найменуваців. Відзначимо, що на території Українського Придунав'я найбільшим попитом онім користувався саме серед болгар і українців. Російське населення, як міське, так і сільське, втратило інтерес до лексеми *Парасковія* набагато раніше — в селах вона була дуже популярною тільки впродовж 1890-1900 рр. [3:29], в ізмаїльській десятці востаннє фіксується в 1941р. [1:52], а в Одесі взагалі ніколи не підіймалася до панівного репертуару [2:73-74].

У 1961-1970 рр. бурхлива хвиля оновлення дійшла й до найко-

нсервативнішого з-поміж досліджуваних нами іменників. Панівна десятка Болградського району здійснює спробу надолужити відставання від міської і приймає одразу 3 нові антропоніми — *Валентина*, *Тетяна* і *Світлана*. Перед тим, як потрапити до складу найуживаніших, імена *Тетяна* і *Валентина* сперше вирвалися з тривалого полону рідковживаних лексем і в 1951-1960 рр. перейшли до кола частотних. Ім'я ж *Світлана* влилося до десятки безпосередньо зі стану рідковживаних антропонімів, злетівши з 42 місця на 9. Відзначимо, що на цей час означені імена вже пережили пік популярності в іменнику Болграда [7]. Друга спроба оніма *Ірина* опанувати панівний репертуар виявилася більш вдалою, ніж попередня. Відновивши в 1961-1970 рр. своє місце в десятці, ім'я братиме участь у формуванні всіх наступних десяток. Найпопулярнішими в 1961-1970 рр. онімами *Марія*, *Ганна*, *Валентина*, *Олена*, *Домнікія*, *Надія*, *Тетяна*, *Ольга*, *Світлана* і *Ірина* було іменовано 68,4% новонароджених. На цьому зрізі розпочалося поступове зближення антропонімічних пріоритетів не тільки сільських і міських болгар, а й болгар і українців Придунав'я. Всі нові для десятки Болградського району імена напередодні вже були наявними в болгарській та українських десятках, окрім *Світлани* в Кілійському районі і *Тетяни* в Кілії. Припавши до вподоби найменуваць у болгарських селах, імена *Валентина*, *Тетяна* і *Світлана* стали спільними для українців і болгар, які мешкають в Українському Придунав'ї. Крім зазначених, спільними для перших десяток Болграда і Болградського району були, як завжди, оніми *Марія* і *Олена* та ще *Ольга*.

В 1971-1980 рр. ім'я *Ольга* вийшло з десятки, але ненадовго. Більшість онімів попереднього списку характеризує спад активності усередині десятки. Найбільшого падіння популярності зазнає лексема *Домнікія*, яка в 1881-1970 рр. не виходила за межі першої п'ятірки, а в 1971-1980 рр. посідає останню в десятці позицію. Антропонім *Наталія* в 1881-1960 рр. не користувався особливим попитом найменуваць і тому був рідковживаним. Однак у 1961-1970 рр. він покидає межі звичного для нього угруповання і підіймається до частотних. Наступне десятиріччя відводить *Наталії* друге місце серед найуживаніших онімів. Такий стрімкий зліт популярності оніма *Наталія* в сільській місцевості

напевно зумовлений впливом антропонімічних уподобань мешканців Болграда, де в іменнику 1961-1970 рр. означена лексема посідала 2 місце, а в 1971-1980 рр. стала лідером десятки [7]. Триває падіння концентрації. 67% дівчаток, народжених впродовж 1971-1980 рр. у болгарських сім'ях, які проживають у досліджуваних селах Болградського району, одержали імена *Марія, Наталія, Ганна, Тетяна, Валентина, Світлана, Олена, Надія, Ірина* і *Домнікія*. Зіставлення сільської болгарської десятки з комплектом панівних онімів Болграда виявило п'ять спільних одиниць — *Наталія, Тетяна, Світлана, Олена, Ірина*. Лексема *Валентина*, яка остаточно вийшла з моди в містах, ще користується попитом у болгарських і українських селах.

В 1981-1990 рр. перша десятка онімів знову після досить тривалої (сімдесят років!) перерви фіксує антропонім *Марина*. Десятиріччям пізніше, ніж у Болграді, ім'я *Альона* долучилося до лексем поширеного вжитку і в Болградському районі. Означений онім став наймолодшим представником фонду першої десятки лексем Болградського району. Вперше потрапивши до сільського іменника болгар в 1971-1980 рр., ім'я *Альона* за десять років покинуло групу рідковживаних антропонімів і піднялося з 22 місця на 10. Оніми *Валентина, Надія* і *Домнікія* хоча й залишилися в центральній частині іменника, але спад активності вивів їх за межі десятки. Популярні в 1981-1990 рр. імена *Марія, Наталія, Тетяна, Ганна, Марина, Ольга, Ірина, Світлана, Олена* і *Альона* несли таке ж навантаження, як і попередній панівний список, — 67%. Зіставлення цієї десятки з болгарською показує, що скорочення відстані між десятками Болградського району й Болграда триває: спільними для них були вісім імен — *Наталія, Тетяна, Ольга, Ірина, Світлана, Олена* і *Марина*.

За наших часів імена *Світлана* і *Альона* вже не є такими популярними, як десять років тому. В репертуарі 1991-1998 рр. вони посідають 15 і 16 місця. Новими фаворитами стали оніми *Юлія* і *Анастасія*. Шлях лексеми *Юлія* від рідковживаної до найуживанішої пролягав крізь угруповання частотних після десятки імен. Антропонім *Анастасія* знехтував цією проміжною ланкою: рідковживаний впродовж 1981-1990 рр. він нечувано швидко злетів з 43 місця відразу на 8. Сучасна десятка, укомплектована іменами

Марія, Тетяна, Ганна, Наталія, Олена, Марина, Юлія, Анастасія, Ольга та Ірина, несе найменше за всю історію дослідження жіночого іменника Болградського району навантаження — 59,8%. Сім з означених десяти імен — *Тетяна, Ганна, Олена, Анастасія, Ольга, Наталія та Ірина* — в 1991-1998 рр. були популярними серед усіх болгар незалежно від місцевості проживання.

Зіставлення динаміки першої десятки імен, найуживаніших серед мешканців Болградського району впродовж 1881-1998 рр., з даними щодо поширення найпопулярніших жіночих імен на інших територіях компактного проживання болгар на півдні України [4] свідчить про певне відставання і явну консервативність досліджуваної нами болгарської антропосистеми. Так, ім'я *Надія* ввійшло в обіг болгарських поселенців ще в 20-х роках XIX ст., а наприкінці цього ж століття вже було одним з десяти улюблених антропонімів, проте в панівних десятках Городнього, Кальчева, Криничного, Оріховки і Нових Троян воно з'явилося тільки в 1921-1930 рр. Іменник 50-х років, за даними В. О. Колесник [4:89], фіксує нові імена *Тетяна, Валентина* і *Світлана*. В Болградському районі означені оніми стали користуватися підвищеним попитом найменувачів тільки в 1961-1970 рр. У досліджуваній нами антропосистемі болгар ім'я *Марія* виявилось незмінним лідером впродовж 1881-1998 рр., у той час як в інших селах у 1971-1980 рр. воно змушено було покинути найвищий п'єдестал під тиском нової модної лексеми *Наталія*.

Таким чином, у Болградському районі фонд найуживаніших у 1881-1998 рр. жіночих імен складається з 23 антропонімів (табл. 1).

Імена *Ганна, Марія* і *Олена* брали участь у формуванні всіх 12 десятків, *Домнікія* — 10, *Килина, Парасковія, Стефанида* — 8, *Ольга* — 7, *Надія* — 6, *Євдокія, Килина, Федора* — 5, *Марина, Тетяна* — 4, *Наталія, Світлана* — 3, *Валентина* — 2, *Альона, Анастасія, Василиса, Віра, Зіновія, Юлія* — 1.

В жіночій антропосистемі болгар імена *Домнікія, Зіновія* і *Килина* виявилися специфічними для панівного репертуару Болградського району. В Болграді вони були переважно рідковживаними. Імена ж *Алла, Вікторія, Галина, Євгенія, Катерина, Лариса, Лідія, Людмила, Оксана, Олександра, Софія* і *Христина*, навпаки, добилися високих позицій в іменнику тільки в Болграді.

Таблиця 1

Імена, які входили до складу першої десятки жіночого іменника Болградського району в 1881 — 1998 рр.

№	Ім'я	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
1	Альона	-	-	-	-	-	-	-	-	-	р	10	ч
2	Анастасія	ч	ч	ч	ч	ч	р	р	р	р	о	р	8
3	Валентина	-	о	о	р	-	р	р	ч	3	5	ч	ч
4	Василиса	10	ч	ч	ч	ч	ч	ч	р	р	р	-	-
5	Віра	р	р	р	р	р	ч	ч	10	ч	р	р	р
6	Ганна	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	4	3
7	Домнікія	5	5	5	5	5	5	4	4	5	10	ч	ч
8	Євдокія	9	10	8	8	ч	ч	10	ч	ч	ч	р	р
9	Зіновія	р	р	ч	ч	ч	10	ч	р	р	-	-	-
10	Грина	ч	ч	ч	10	ч	ч	ч	ч	10	9	7	10
11	Килина	8	6	6	6	6	6	8	7	ч	р	о	о
12	Марина	ч	8	7	ч	ч	ч	р	р	ч	ч	5	6
13	Марія	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
14	Надія	ч	ч	ч	ч	8	8	5	8	6	8	ч	ч
15	Наталія	р	р	р	р	р	р	р	р	ч	2	2	4
16	Олена	4	4	3	3	3	3	3	3	4	7	9	5
17	Ольга	р	р	ч	ч	7	7	6	6	8	ч	6	9
18	Парасковія	6	7	9	7	9	9	9	9	ч	р	р	р
19	Світлана	-	-	-	-	-	о	р	р	9	6	8	ч
20	Стефаніда	3	3	4	4	4	4	7	5	ч	р	-	о
21	Тетяна	р	р	р	р	р	ч	ч	ч	7	4	3	2
22	Федора	7	9	10	9	10	ч	ч	р	р	о	-	-
23	Юлія	-	о	р	о	р	р	р	р	р	р	ч	7

I-XII – хронологічні зрізи, ч – частотні імена, р – рідковживані, о – одиничні, - – відсутність в іменнику на даному зрізі. 1-10 – місце імені в першій десятці.

Обсяг загального фонду найуживаніших жіночих антропонімів Болградського району в зіставленні з аналогічними показниками Болграда (32 одиниці), Кілії (33) та Кілійського району (34) дозволяє кваліфікувати панівний репертуар жіночого іменника Болградського району як найбільш консервативний на тлі решти досліджуваних жіночих іменників. На користь цього твердження свідчить і разюча розбіжність розмаху коливань рівня спільності сільського і міського панівних списків українців і болгар. Якщо

впродовж 1881-1998 рр. такий розмах в українській антропосистемі становив 10% [6:40-41], то в болгарській він сягав 60%.

Історія розвитку перших десятків чоловічих іменників Болграда і Болградського району стала історією розходження міського і сільського комплектів через надзвичайний консерватизм останнього [5], тоді як взаємини десятків фаворитів у жіночих іменниках Болграда і Болградського району, незважаючи на консерватизм сільського панівного списку, склалися інакше. До певного моменту кількість однакових лексем у жіночих комплектах частотних імен Болграда і Болградського району поступово скорочувалась. У списках 1890-1900 рр. було зафіксовано 6 однакових лексем, 1910-1930 рр. — 5, 1931-1940 рр. — 4, 1941-1950 рр. — 3, 1951-1960 рр. — 2. Таким чином, вплив етнічного фактору на процес іменування поступово слабшав. Спираючись на результати попередніх досліджень [5,7], можемо стверджувати, що болгар, які мешкають у Болграді, теж дотримуються національних традицій в іменуванні новонароджених, але вони охочіше, на відміну від жителів болгарських сіл Болградського району, сприймають віяння часу. Природно, що більша регламентованість у доборі чоловічих імен спричинила й більше розподібнення чоловічих іменників болгар, аніж жіночих. Залучення в 1961-1970 рр. до процесу оновлення іменника й Болградського району мало два цілком логічні наслідки. По-перше, припинилося розподібнення міського і сільського панівних репертуарів болгар: десятки 1961-1970 рр. вже нараховували 6 однакових імен, 1971-1980 рр. — 5, а 1981-1998 рр. — 7. По-друге, спостерігаємо, як відзначалося вище, зростання схожості даної десятки з обома українськими, що свідчить про формування регіональної моди на імена. Так, наприкінці ХХ ст. імена *Тетяна, Ганна, Олена, Анастасія* і *Ольга* були популярні як серед болгар, так і серед українців, які мешкають у досліджуваних містах і селах Українського Придунав'я.

Зіставлення фонду десяти найуживаніших імен Болградського району з трьома іншими фондами панівних жіночих онімів виявило, що всі вони мали 14 спільних лексем — *Анастасія, Валентина, Віра, Ганна, Євдокія, Ірина, Марія, Надія, Наталія, Олена, Ольга, Парасковія, Світлана, Тетяна*. Крім цих, список Болградського району містить ще п'ять імен, що пов'язують його тільки з Бол-

градом (*Альона, Василиса, Стефанида, Федора, Юлія*), по одному спільному оніму з Кілією (*Домнікія*) та з Кілійським районом (*Кіліна*) і неповторену жодною з десятків лексем *Зіновія*. Ім'я ж *Марина* не входило до складу фаворитів лише в Кілії. Показовим щодо темпів зближення зіставлених угруповань вважаємо такий факт. Фіксація обох спільних з українською антропосистемою імен обмежується 1890-1910 рр. [6:36], тоді як спільні з болгарською десяткою лексеми рівномірно розподілені впродовж всього досліджуваного періоду. Отже, впродовж 1881-1998 рр. етнічна приналежність найменувань впливала, щоправда з різною інтенсивністю, на обрання імен для новонароджених. Антропонімічні уподобання мешканців Болградського району в добірї найуживаніших жіночих імен мали більше спільного з пріоритетами болгар, що мешкають у Болграді (20 лексем), ніж українців з Кілійського району (16) і Кілії (15).

1. Жмурко Д. А. Развитие русского именника Измаильщины (сопоставительный анализ): Дис... канд. филол. наук. Приложение. — К., 1988.
2. Зайчикова Л. П. Динамика русского женского именника Одессы (Наиболее употребительные имена) // Русская ономастика: Сб. научн. тр. / Одесский гос. ун-т им. И. И. Мечникова. — Одесса, 1984.
3. Касім О. Ю. Про динаміку українських особових імен Одещини // Мовознавство. — 1990. — № 3.
4. Колесник В. А. Русско-болгарское взаимодействие в антропонимии юга Украины (женские имена) // Русская ономастика: Сб. научн. тр. / Одесский гос. ун-т им. И. И. Мечникова. — Одесса, 1984.
5. Медведєва О. Ю. Антропонімічні пріоритети болгар Українського Придунав'я (Болград і Болградський район) // Записки з ономастики: Зб. наук. пр. — Одеса: Астропринт, 1999. — Вип. 3.
6. Медведєва О. Ю. Особливості жіночого українського іменника (Кілія і Кілійський район) // Записки з ономастики: Зб. наук. пр. — Одеса: Астропринт, 2001. — Вип. 5.
7. Медведєва О. Ю. Антропонімічні пріоритети мешканців Болграда (жіночий репертуар) // Мат-ли антропонімічних читань пам'яті Ю. К. Редька. — К., 2005.
8. Никонов В. А. Имя и общество. — М., 1974.